

GLAS

SLOVENSKE KULTURNE AKCIJE

LETO (año) XLIII št. 5-6

EL VOCERO DE LA ACCION CULTURAL ESLOVENA

de julio a diciembre 1996

Ideja o Vilenici se mi je izkristalizirala leta 1985, jeseni 1986 pa smo organizirali že prvo srečanje. Ideja je počasi dozorevala v meni, zlasti iz neke frustracije, ki ni bila samo moja. Nenehno smo morali dopovedovati Jugoslaviji, kaj šele tujini, da obstajamo tudi slovenski pisatelji in pesniki. Da je slovenska literatura samostojna, da jugoslovanske literature ni, ker ni jugoslovanskega jezika in tako naprej. Stanje se je zaostrovalo, ko so prišli na dan z idejo o šolskih jedrih, bile so tudi druge stvari, ki smo jih že skoraj pozabili, so nas pa silno razburjale, kot naprimer, če se je uveljavil v svetu kak "jugoslovanski" pesnik ali pisatelj, je pisalo v srbskih časopisih: "preveli su poznatog jugoslovenskog pisca toga i toga", če pa je bil slučajno Srb so napisali: "preveli su velikog srbskog pisca toga i toga". Na lastni koži sem doživel mučno situacijo na neki mednarodni konferenci v Lizboni, ko je imel moj kolega, srbski pesnik, referat o sodobni jugoslovanski književnosti in predstavil deset srbskih pisateljev. To me je tako ujezilo, da sem reagiral, in take situacije so bile zelo mučne. Dostikrat se je zgodilo, da so ostali pisatelji sprejemali takšne reakcije kot drobnjakarstvo, kot neko zaigranost in nacionalizem, čeprav so vedeli, da je bilo v tej državi najmanj šest različnih kultur. Problem je nastal pri temeljih, pri nasilju nad kulturami in posamezniki.

Veno Taufer v pogovoru s Teo Štoko in Nelo Malečkar (Razgledi št. 3, 7. febr. 96).

Veno Taufer je letošnji Prešernov nagradjenec. Lani pa mu je dunajski Inštitut za Podonavje in Srednjo Evropo podelil srednjeevropsko nagrado za ustanovitev literarnih srečanj v Vilenici.

V novih razmerah

SLOVENSKA KULTURNA AKCIJA (SKA), s svojim središčem v Buenos Airesu, deluje že 42 let med izseljencev širom sveta. Od vsega početka je povezovala dobršen del kulturnih tako imenovane slovenske politične emigracije, kot tudi rojakov iz zamejstva. Njene publikacije - Glas, Meddobje, knjižna dela - so bile nedvomno, če ne edina, pa ena od najpomembnejših svobodnih tribun v slovenskem kulturnem prostoru. Iz tega vidika je jasno, da je bilo njeno pričevanje zgodovinske važnosti, posebno v dobi dušečega enoumja v matični Sloveniji. Za buenosaireško srenjo je redno prirejela kulturne večere: največ je bilo predavanj z raznoliko tematiko, ter literarnih in diskusijskih večerov, nešteto je bilo razstav likovnih umetnosti, istotako odrskih ter nekdam tudi filmskih predstav, in ne nazadnje glasbenih večerov.

SKA je doprinesla velik delež pri kulturnem življenju naše krajevne skupnosti in s tem pri ohranjanju slovenstva, krščanskih vrednot ter miselno svobodne in demokratične tradicije. S svojimi publikacijami in knjižnimi izdanji je segla prav do vseh otokov slovenske diaspore, upamo pa, da tudi v srce in dušo matične Slovenije.

Pred dvema letoma, ob svoji 40-letnici je SKA proslavila svoj jubilej v Cankarjevem domu in se na ta način "uradno" predstavila v post-komunistični Sloveniji. V globljem pomenu pa je zdomska kultura s tem dejanjem vrnila matici, kar je njenega, namreč dela njenih sinov, saj so bila le-ta spočeta in ustvarjena iz čiste domovinske ljubezni. Ob tej priliki je tudi podala obračun o svojem delu: izdala je Zbornik SKA 1954-1994, ki ni samo pregled prehojene poti ampak tudi dokument neizmernega idealizma.

Kot je vsem znano, se to delo nadaljuje. SKA je prisotna na našem kulturnem obzorju. A naše vrste se redčijo, prva generacija izumira, tudi v drugi se že opaža osip; nekateri se poslužijo možnosti objavljanja v domovini. Naravno je, da iščejo širšega odmeva, kot tudi druge ugodnosti. Med nami je vse delo, ustvarjalno in organizacijsko zastojkarsko. Zato pa je potrebna jasna zavest o našem poslanstvu, zavest, da še ni povsem konec meddobja, ko je bilo naše pričevanje preprosto dolžnost. SKA jej preko ankete med ustvarjalci (glej Meddobje XXX/96 1-2) hotela poizvedeti kje stojimo, kaj nam je pričakovati, kje naj bo naše mesto v novih razmerah, koliko je še pripravljenosti za nadaljnje delo.

Z namenom, da bi se širši krogi mogli seznaniti z našim delovanjem, z načrti in s težavami, pošiljamo brezplačno naš bilten GLAS SKA tudi naročnikom našega osrednjega časopisja. Dobrodošli bodo nasveti, kritike, morda podpora, sodelovanje, predvsem med mladimi rojaki. V tem upanju se vam predstavljamo s pričujočo številko. Naša zahvala vsem, ki so nas dosedaj spremljali in podpirali, predvsem sodelavcem, naročnikom, pa Ministrstvu za kulturo RS, ki naše izdanje gmotno podpira. V bodoče pričakujemo še širšega razumevanja in sodelovanja, pa odprtih src. Pred nami je izziv prihajajočega presnavljanja v mnogih zadevah slovenske zdomske skupnosti. Preko medsebojnega sodelovanja si bo treba umisliti nove načine in sredstva za ohranjanje in rast kulturnih in ostalih vrednot, ki so nas dosedaj krepile, da smo pokončni in ponosni Slovenci prekoračili pol stoletja eksila in se danes, na pragu tretjega tisočletja spet pripravljamo na novo avanturo tega slovenskega "čudeža" v Argentini.

Odbor SKA - november 1996

SLOVENSKA KULTURNA AKCIJA

želi vsem svojim ustvarjalnim članom, sodelavcem, naročnikom, dobrotnikom, bralcem in vsem prijateljem v Argentini, po svetu in v Sloveniji

blagoslovljen božič in srečno ter uspešno leto 1997

Fanatiki in obrazi resnice

Velik del človeških tragedij, preteklih in sedanjih, je sad fanatične mentalitete, ki ni last nobene religije ali narodnosti in ki pravzaprav odgovarja neki posebni psihološki strukturi.

Fanatiki so zaljubljeni v svoje ideje, ker so prepričani, da po njih govori sam Bog, absolutna resnica.

Lahko rečemo, da imajo v tem nekaj prav. V stvarnosti so ideje, ki bobnijo v njihovih glavah, resnica, vendar neka delna resnica, dejstvo, ki je za fanatika nerazrešljiv problem. Njegov velik konflikt je, da obstojajo druge resnice ali, če se hoče, druge strani neke resnice, ki je večja in več obsegajoča kot je naš omejen človeški razum.

Te druge strani resnice so utelešene v drugih, v različnih ali drugačnih, s katerimi moramo sobivati na tem planetu, pa najsi je to še tako hudo za narcisizem kogar koli.

Tekom psihološkega razvoja človeškega bitja nastopi več trenutkov fanatizma. Gre za trenutke, ko je normalno, da vidi otrok resnično v enem samem objektu in silovito zavrže vse, kar se mu zoperstavi na poti.

Psihoanalisti so o tej temi že veliko pisali, vendar se bomo pri tem omejili in opozorili na gotovo otroško obnašanje z ozirom na ekskluzivno rabo matere (vira biološke in afektivne hrane), kjer otrok, čim se pojavi vmes nekdo tretji, vzbruhne proti njemu z največjo netolerantnostjo. Oče, bratje in ves svet na splošno, se spremenijo v nevarne sovražnike tiste idile. Doraščanje postane za otroka težka šola za sprejemanje eksistence drugih brez strahu, da bi izgubil, kar toliko potrebuje.

Za fanatika je njegov svet, kot za otroka, zelo omejen. Obe ma je praktično nemogoče sožitje s skrivnostjo, ki predpostavlja obstoj drugih, različnih od njiju.

Fanatiki povezujejo svoj jaz s trdno strukturiranimi idejami. Oni so tiste ideje in, posledično, postopajo popolnoma ter izključno v funkciji teh idej z brezobzirno racionalizacijo. Zato pravi Chesterton, da "norec izgubi vse, razen pameti".

Chesterton tudi pravi: "Poet hoče s svojo glavo prodreti v nebo. Logik, razumnež, pa hoče strpati nebo v svojo glavo; in je njegova glava, ki eksplodira". Fanatiki (vedno skrajno logični, kot je n. pr. zame med sodobnimi Slovenci, eden najbrihtnejših, Franc Bučar) pretendirajo, da bi svet spravili v svojo glavo, vendar z razliko - kar trdi Chesterton, - da izberejo brez pomisleka med razpočenjem svoje lobanje in razpočenjem drugih (ki so odveč) raje razpočenje teh zadnjih. (!)...

Pomembno v tem primeru je dejstvo, da nas problem fanatizma, tako na psihološki ravni kot na družbeni in politični, dovede do tako bistvenega kot paradoksnega problema: Kako odpraviti fanatizem brez neke fanatične vizije proti temu fanatizmu?

Zgodovina je polna primerov, v katerih se je izkazalo, da je nek pristen boj proti nekemu zlu končal degradiran, ko so soudeleženci pravične stvari uporabljali za boj ista sredstva kot njihovi sovražniki z namenom, da bi lahko na ta način dosegli zmago.

Rana, ki onečašča.

Morda je ključ do začetnega, vsaj delnega odgovora na vprašanje v tem, da ugotovimo, v kakšni meri utegnemo biti fanatični v vsakdanjem življenju. Kako pogosto prevlada v nas dozdeva, da nas obstoj drugega (tega ali onega človeka) siromaši ter postavlja v nevarnost našo identiteto in naš interes, namesto, da bi čutili, da tisti drugi bogati naš lastni jaz, ga razširja, ter da je v nekem smislu, čeprav še nezavestnem, nekakšno večanje nas samih. (Mene osebno istomisleči dolgočasijo, kdaj utesnujejo, celo ubijajo). Toliko v um ujetih pomislekov ali dozdev in tako malo srca ter splošnega čuta (čuta od vseh) povzročajo težke

Pišejo nam

Vladimir Kos pokojnemu Francetu Papežu (aprila 96)

"...Med' 3-4 1995 sem z veseljem prejel; nisem se zanj takoj zahvalil, ker sem pripravljajal pesmi, ki Vam jih tokrat pošiljam. Pesnitev Maj je krasna stvar; z njo ste Medu priborili edinstveno mesto v slovenski literaturi leta 1995; nekaj tako lepega - kolikor mi je znano - v tem letu ni bilo objavljenega. Iskren Boglonaj za trud, ki ste ga s tem ponatisom morali imeti!"

Vinko Beličič Marijanu Eiletzu (Opčine, 3. sept. 1996)

"Pred mescem dni, 8. avgusta, sem dobil Meddobje XXX-1996-1/2.

Bil sem presenečen, in tudi ginjen, ker je ta zvezek labodji spev Franceta Papeža. Prebral sem vse, kar je v njem, večkrat zlasti anketo SKA 1995. Še vedno me obhajajo mnoge misli. Začetni optimizem, da se nam bo Slovenija prijazno in široko odprla, mi je pošel. Vsi ugotavljamo, da je življenje v nji zagatno - in da ji mi zunanji nismo nujno potrebni. Zato moramo nadaljevati dosedanjo desetletja dolgo pot.

Najprej bi rad vedel, ali bo Meddobje imelo moč dokončati XXX. letnik s številko 3/4. Kakšni so vaši načrti? Vam ne manjka volje, imate gradiva - zdaj, ko za denar ni več taka stiska? V pozitivnem primeru - pa ne da bi hotel vašo podjetnost in pogum siliti k nemogočemu sem pripravljen priti na pomoč s tekstom, ki sem ga to poletje spravil na 35 tipkanih strani. Naslov mu je (za zdaj) "Pogovori po pismih", glavčina pa povzetek korespondence s Francetom Papežem od jeseni 1970 do prvih mescev leta 1996. Oba sva bila Črnomaljca (jaz 1913, on 1924), a nisva se osebno poznala. Šele njegovih preko 60 in mojih preko 50 pisem naju je povežalo ob Meddobju. Bil sem mu - živček na Opčinah pri Trstu - kot glas iz Bele krajine, obema tako drage, a tudi meni vse do leta 1991 nedostopne.

Pričakoval bom Vaš odgovor, dotlej pa napisano spopolnjeval. Na objavo v Sloveniji seveda ne mislim, saj je tekst izrazilo emigrantski, zamejsko - buenosaireski. Čutim ga kot spomenik prijateljstvu med dvema sorodnima dušama, katerih eni je bilo hrepenenje izpolnjeno na svetu, a drugi v večnosti."

Vinko Beličič

rane naši sposobnosti biti človeški, so krivi krvoprelitja med narodi, ubijajoč soljudi v imenu resnice, vselej revne ter pristranske.

Da se o tem prepričamo, ni treba iti na Bližnji Vzhod, v Bosno, v Rusijo ali na jug ZDA itd, niti čakati na nogometne tekme, kjer ljudje v imenu športnih barvnih razlik pogosto pobesnijo, včasih celo pobijajo.

Bistvo fanatizma se ne bo končalo, ko se bodo dotične okolnosti spremenile, ampak takrat, ko bomo lahko v postopoma večji meri v svojih srcih gojili resnico, ki bo sprejela možnost biti delna ali polresnica, ne da bi pri tem izgubila svojo moč. Kadar bomo odkrili, da so drugi, različni, zrcalo še neodkritih strani nas samih.

Zato pomeni njihovo uničenje, kot bi si amputirali tisti del samih sebe, torej svoj lastni del, ki nam ne ugaja, namesto da bi segli po kreativnosti, pogumu in potrpežljivosti, da bi se lahko posvetili gradnji ter vsklajevanju tiste različnosti, v kateri bi se, dajbog, nekega dne človeštvo identificiralo kot v neki celoti, katere delci smo vsi.

Branko Rebozov

Odšli so

Besede v slovo Tonetu Brulcu, ki nas je zapustil 16.10.1996.

Utihnil je njegov glas, omahnila je roka, ki je držala njegovo ustvarjalno pero...

Slovensko zdomsko kulturo je spet doletel hud udarec. Nekdanja polifonija mojstrov slovenske besede se vsak dan bolj redči, občuti se že večerni hlad, ki nas počasi objema. Ni še dolgo, kar smo se poslavljali od Tonetovega sovrstnika Franceta Papeža, s katerim sta dolga leta plodno ustvarjala in bogatila vrt emigrantske kulture in umetnosti.

Brulčev literarni talent ga je ponesel na polje proze in esejistike v Meddobju in Glasu SKA, kjer je bil večkrat nagrajen; pisal je v Svobodni Sloveniji, Taboru, Vestniku, Celovškem Zvonu, Mladiki (tam je bil nagrajen na literarnem natečaju leta 1984), v Ameriški domovini, Katoliškem glasu, Dialogih, Domu in svetu in še kje. Ukvarjal se je z zgodovinsko tematiko, z lingvističnimi raziskovanji v zvezi s slovenščino, z recenzijami, literarno kritiko, z odkrivanjem lingvističnih in družbenih posebnosti indijanskih plemen v Južni Ameriki in še in še. Več let je odlično deloval kot tajnik SKA, sourednik Meddobja in Glasa ter držal stalne pisne stike z množico slovenskih kulturnikov širom sveta. Še več kot ustvarjal, je pa čital, raziskoval in razmišljal na različnih področjih svetovne kulture.

Bil je še mlad fant, ko ga je v sredi tega stoletja doletela vrsta strahotnih doživetij, spočetih od zločinske revolucionarne roke. Po večdnevem mučenju so mu ubili očeta, nato še vrsto prijateljev, preстал je okupacijski teror, preživel krvava leta revolucije kot vaški stražar in domobranec, se za las rešil vetrinjskega holokavsta, a tam je izgubil svojega brata. Vsa tragična izkustva, grozote in razočaranja, ki jih je doživel v letih revolucije, pa osamljenost, fizično in duševno trpljenje v kasnejših letih po argentinskih tovarnah ga je zaznamovalo s posebnim kritičnim nabojem, s katerim je bičal krivico in nasilje, laž in svetohlinstvo.

Nad vsem je bil pa trdno in strastno povezan s pristnim slovenstvom, s slovenskim človekom, skromnim, neznanim kmečkim fantom, neznano kmečko materjo, katerih like je večkrat opisoval. Hrepenel je po zmagi resnice in pravice v daljni domovini, ki jo je samo slutil, a se mu je kot podoba iz sanj vedno bolj odmikala. Včasih ga nismo razumeli, pa nam je vedno na lep, miren način obrazložil svoje poglede na stvari, ki so ga težile.

V zadnjih letih, ko se mu je bolezen slabšala, je stoično in hrabro sprejemal realnost. Ni rad govoril o sebi in svojih problemih, pogovarjal se je raje o literaturi, o zgodovini in politiki, skratka o problemih izven sebe, o bodočnosti. V takem spominu ga bomo ohranili.

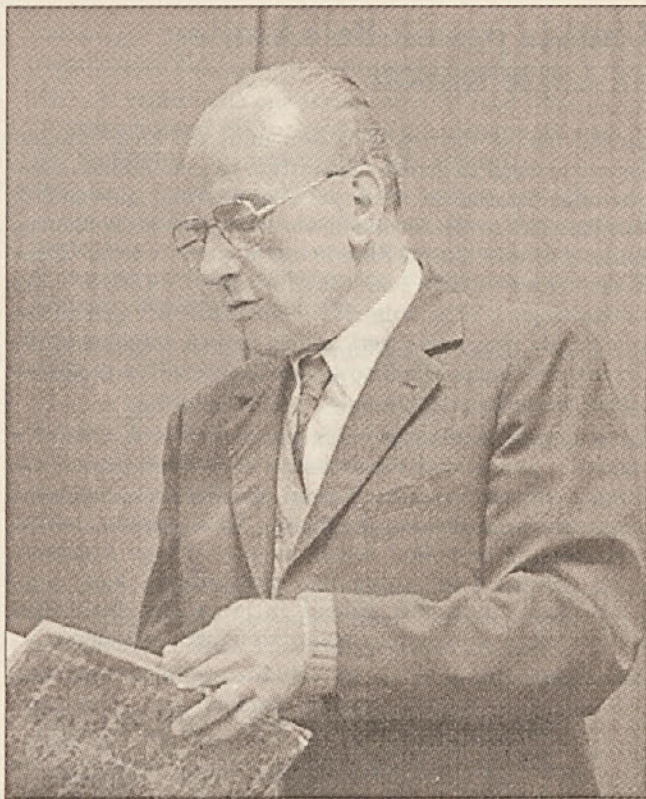
Sedaj je naš dragi Tone stopil v večno bodočnost, iztrgal se nam je, a slutimo ga blizu, slišimo njegov mirni glas, njegovo trdno zaverovanost v Pravico in Resnico, po kateri je tako hrepenel in za katero je toliko pretrpel. Njegovo nemirno umetniško srce je sedaj že umirjeno v zrenju Najvišjega Umetnika.

Hvala, Tone, za vse dobro in lepo, kar si nam zapustil!

Marjan Eiletz

DAROVI:

Gd. *Jože Velikonja* iz USA, 200 dol., kot dar in za naročnino.

Brulcu Tonetu: v večnost pozdrav!

Odšel si; dohodil si svojo pot, dopolnil - in dobro dopolnil - si svoje poslanstvo, osvojil si vseмирje (vse-mir-je), objel si brezkončno prostranost večnosti. Splaval si na božjo dlan v čas brez časa, v vesoljstvo brez mejá, v duhovnost brez tvarnosti, kjer si našel pokoj in mir.

Tone: ko še nisi dorasel v mladeniča - petnajstletni otrok si bil - si se moral že preroditi v moža; postal si otrok brez mladosti in mož brez otroštva.

Pisatelj slovenske pripovedi (in Tvoj "profesor"), se ni zmotil, ko je svojo knjigo naslovil: Mladost je mimo šla... A sodobna ruska pisateljica se je precej zmotila, ko je naš rod označila kot nepotrebno generacijo. Tone, kako potreben si nam bil! Nam vsem: na tujem in doma!

Ko so Ti zverinsko mučili in umorili očeta-župana in starejšega brata, si prehodil v trenutku otroštvo in zrelo mladost ter postal dozorel človek in mož; in ko so Ti pobili drugega brata (naj se ne vprašujem: kdo?), si komaj 16 leten - deček še - postal borec za pravico, za človeško dostojanstvo in svobodo, postal si neustavljiv pravičnik in obtoževalec vsake, pa prav vsake krivice, naj pride od kjer koli; odklanjal in obsojal si vsako krivico in podlost, pa četudi je včasih prišla iz tabora, kateremu si se tudi Ti prišteval.

Nobene, pa prav nobene krivice nisi sprejel, še manj prenesel. In to je sporna točka, v kateri Te -ne mnogi- ampak nekateri niso mogli, ali Te niso hoteli razumeti: da si bil neupogljiv, "nediplomatski", a vedno premočrten in naravno-človeško plemenit in pošten. Oznanjal in živel si resnico in... "Resnica vas bo osvobodila" je pisano v Sv. pismu.

Bil si kot viharik na visoki gori; iz žive skale si črpal korenine, nad prepadi in med viharji si kljuboval vsem nasprotjem. Sam in zapuščen si vodil svojo borbo; mnogokrat odklanjan si tih in miren odšel. "Glejte, tako umira pravični...", kot Job ob bogatinovi mizi. A izbrani poklicanec za božjo in človeško pravičnost, človečanski oznanjevalec osnovne pravice, si dovršil svoje osebno, a ne naše vseobče poslanstvo: iskati in najti med nami pravičnost. Ti si jo našel. Mi po Tebi jo še iščemo.

Tone: v Tvojo mladost brez mladosti; v Tvojo zavzetno borbo za resnico in poštenost; v Tvojo smrt in v Tvojo večnost, v vse Tvoje sanje polagam bolečo solzo svojega srca!

Željko

Umril je pesnik Bele krajine dr. Lojze Krakar

Lansko leto je tik pred božičem umrl dr. Lojze Krakar. Čeprav je veljal za genija v pesništvu, ga je emigracija slabo poznala. Spadal je med prvo generacijo slovenskih pesnikov, ki so se že otesli varuštva partije in njenega nauka o estetiki Borisa Zihlerla. Bil je glavni v trojki: Peter Levec, (rojen l. 1923), Ivan Minatti (rojen l. 1924), in Lojze Krakar (rojen l. 1926 in umrl l. 1995). Spadal je v generacijo, ki je bila še vzgojena v veri, zadela pa jo je tragična usoda izbire v revoluciji. Mladi so se kmalu dvignili in se skušali otresti partijskega monopola nad življenjem.

Še se spomnim mladega fanta-vagonarja, ki se je vozil z vlakom v gimnazijo v Novo mesto, ki je pobiral kakor vsi, listke s slovensko zastavo pred frančiškansko cerkvijo, raztresene pred nosom okupatorja. To je postalo usodno zanj: nekaj jih je pobral tistega mrzlega prvega decembra in jih odnesel s seboj domov v Belo krajino, kjer pa ga je preiskala italijanska policija in je za tako malenkost bil interniran kot državni nevaren element v Italijo.

Ob razpadu Italije, ki je za veliko drugih pomenil tudi svobodo, je za Lojzeta Krakarja pomenil samo spremembo koncentracijskega taborišča. Nemci so ga odpeljali v Buchenwald, kjer je dočakal konec vojne. O vseh teh taboriščih in življenju v njih skoraj ni napisal vrstice, čeprav so ga zaznamenovala za vse življenje.

Pesnik Lojze Krakar je bil v emigraciji slabo poznan, medtem ko je on zdomsko literaturo zasledoval že od začetka. Pregarjala ga je "črna legenda" o mrtvem udbašu v Frankfurtu in ki je zašla tudi v emigracijo. V stik z emigracijo je stopil okrog leta 1988, ko ga je objavilo Duhovno življenje, potem Glas SKA, Meddobje in Tabor.

Spodobilo bi se, da bi mi ob njegovi smrti objavili kaj iz njegovih neštivilnih zbirk, toda novica je prišla kasno. Med te spadajo Romanje v Kelmorajn, Hvala ti, življenje. Romanje v Kelmorajn je prav posvetil Sloveniji in tujini, kamor si je srčno želel, da bi videl še pravi lik Belokranjca. "Za vse druge je denar, samo zame ga ni," je naivno potožil v več pismih zadnja leta.

Druga zbirka, ki je zbudila pozornost bralcev in sum vlade je bila Pacem in Terris, ki bo ostala še vedno aktualna, ker nosi naslov papeške okrožnice. Kot zanimivost bo

ostala petjezična zbirka Maturitá, ki pa je že dobila posnemovalce. Krakarju ni bilo težko pisati v petih jezikih, saj je potem, ko je končal študij slavistike v Ljubljani, odšel na Poljsko, italijansko se je naučil v internaciji, nemško v Nemčiji, kjer je ustanovil v štirih mestih lektorska mesta za slovenščino. Zadnje je bilo v Zadru, kjer je predaval slovenščino in nato v miru z Bogom in ljudmi zaspal v Semiču.

Nekaj imen njegovih zbirk: Kri vermuta (l. 1962. za katero je dobil Prešernovo nagrado), Sonce v knjigi (Levstikova nagrada), Umrite, vi mrtvi, Nekje na robu (l. 1976. Prešernova nagrada), Hvala ti, življenje, Romanje v Kelmorajn, Maturitá, Pacem in terris.

Krakar je veliko pisal, veliko prevajal, zlasti poezijo, bil je oster esejist in znan slovstveni zgodovinar.

Tone Podgorc

Dolores Terseglav

Ko se bližamo l. obletnici smrti naše članice in sodelavke Dolores Terseglav, se je hočemo spomniti s sonetom iz njene pesniške sбирke *Ladijski dnevnik*, ki jo je izdala leta 1989 pri SKA.

PLOVBA

*Čim bolj se približuje mi obzorje,
tem lažje je odsluženo plovilo,
podkrovi se je skoraj že spraznilo,
dokaj balasta je požrlo morje.*

*Za krmo se nebo je v noč ovilo,
a kljun si reže pot skozi tenčice,
ki jih srce je stikalo, da bi skrilo
viharnega morja okrutno lice.*

*Kaluža mračna polna je slanice,
ki med neurji jo je napolnila,
zaman vrtela bi črpalk vreteno.*

*In ko na novo kopno bom stopila,
da se poklonim praporu Resnice,
moj brod postal bo z oceanom eno.*

Pišete nam

Lev Detela in Milena Merlak predsedniku SKA,
arh. M. Eiletzu (avg. 96)

"Smrt našega spoštovanega soustvarjalca in glavnega urednika MEDDOBJA g. Franceta Papeža naju je z ženo zelo prizadela. Njegovim svojcem in vsem prijateljem pri SKA izražava najino globoko sožalje. Za KNJIŽEVNE LISTE ljubljanskega Dela sem napisal spominski sestavek, ki ga prilagam temu pismu.

Prejela sva z zahvalo tudi novo številko MEDDOBJA (1996, št. 1-2) s spominskim zapisom pokojnega Papeža (Sporočila in besede) in zanimivimi rezultati ankete SKA o njeni bodočnosti, ki jih bo treba zdaj nadrobno analizirati in napraviti potrebne zaključke. Delo mora teči naprej. Hvala za Vaš tozadevni optimizem! Hkrati je prišel tudi GLAS 1-4, 1996 z različnimi za naju zelo koristnimi informacijami. Hvala za ponatis mojega članka o Franku Bükviču, tudi ob njegovi prerani smrti.

Toda sprašujeva se, verjetno podobno kot Vi, kako bo šlo zdaj naprej z MEDDOBJEM in drugimi publicističnimi aktivnostmi?!

MEDDOBJE je neke vrste reprezentativna legitimacija SKA in zrcalo sedanje aktualne umetniške dejavnosti v zdomstvu... Verjetno bo nujno, da pritegnete v uredništvo nekatere aktivne avtorje ali publiciste v zdomstvu. Poleg Vinka Rodeta in Toneta Brulca, ki sta že v uredništvu, morda Tineta Debeljaka ml., ki ima tvorne izkušnje tudi z urejevanjem SVOBODNE SLOVENIJE in bi morda lahko delno tudi v novem MEDDOBJU nadaljeval s tradicijami, ki jih je za slovensko zdomsko kulturo oblikoval njegov pokojni oče. Razumeli boste, da mi kot uredniku MEDDOBJA v Evropi ni vseeno, kako bo zdaj in v prihodnosti z našimi aktivnostmi in publicističnimi mogočnostmi. Toda tudi v smislu izjav, ki sva jih z ženo zapisala poleg številnih drugih v anketi SKA, moramo ob nekaterih problematičnih pojavih v Sloveniji z delom tem bolj nadaljevati. Kljub vsemu ne smemo omagati. Pritegniti velja mlajše, v kolikor so večji slovenščine. Drugače pa tudi v tujih jezikih, vendar za naše mednarodno bralstvo v raznih jezikovnih območjih s prevodi v slovenščino. V tej zvezi ni nepomembna vloga MEDDOBJA in SKA tudi za Slovenijo."

Kulturni večeri

SKA je organizirala svoj drugi kulturni večer v letošnji sezoni 28. junija. Predaval je dr. Janez Zorec o *Pomanjkanju mase v vesolju*. Tema je zanimiva, a ne lahka. Vseeno je privabila lepo število poslušalcev. Predavatelju je uspelo, da je težke pojme astrofizike približal, recimo, povprečnemu poslušalcu. Govoril je o podmeni pra-poka (big-bang), o dejstvih, na katera se le-ta opira, namreč premik spektralnih linij v rdeče ali Dopplerjev efekt, ter sevanje v ozadju ali Kelvinovo sevanje. Galaksije se oddaljujejo druga od druge, kar pomeni, da je materija vesolja podvržena splošnemu širjenju. Bodoča smer kozmičnega razvoja pa je odvisna od količine mase v vesolju. Ako je mase manj kot so izračunali tim. kritično količino, potem se bo vesolje širilo v nedogled. Ako je mase več kot narekuje kritična mera, potem bo prišlo do stanja, ko se bo razvoj zaobrnil: vesolje se bo začelo krčiti in bo prišlo do implozije. Tretja možnost bi bila v tem, da se vesoljska masa krije s tisto kritično mero. Za ta slučaj mi ni ostalo jasno, kakšna naj bi bila posledica tega stanja. Dejstvo je, da so astrofiziki do zdaj naračunali le desetino mase, kar jo predvideva kritično stanje, torej je v vesolju pomanjkanje mase. Sicer se pa raziskovanje nadaljuje in masa se še naprej odkriva. Menda zato "lovijo" nevtrine. Da ugotovijo, če vsebujejo kaj mase.

Dr. Zorec je omenil tudi antropski princip, ki na nek način upošteva ali potrjuje teleološko gledanje na razvoj vesolja.

3. kulturni večer: 6. in 7. julija je imela pri SKA svojo prvo samostojno slikarsko razstavo Adriana Omahna. Sicer je že prej večkrat razstavljal v argentinskem in slovenskem okolju, a vedno z drugimi. Kot mladi ustvarjalci je SKA ponudila pripravo tega njenega prvenca.

Umetnica je razstavila precej svojih del, predvsem olja, v raznih temah. Prevladala je študija gibanja, predvsem kolesa kot objekta v raznih pogledih.

Večer je odprl predsednik SKA arh. Marjan Eiletz, ki je na kratko označil mlado umetnico, nato pa je dr. Katica Cukjati v svojem nagovoru podala nekaj orisov in pogledov na umetniško delo. Med drugim je dejala:

Rodila se je v okolici Buenos Airesa. Staršem je leta 1981 izrazila željo ali odločitev, da se bo posvetila slikarstvu. Prve šole likovne umetnosti in ateljeje je obiskovala v Quilmesu. Leta 1986 je nadaljevala študije v Escuela de Bellas Artes Prilidiano Pueyrredón s posebnim poudarkom na področju slikarstva.

Leta 1993 je imela prvo skupinsko slikarsko razstavo. Sledile so ji številne druge pod okriljem občinskih ali privatnih ustanov. Posebne omembe je vredna razstava pred tremi leti pod okriljem buenosaireške občine v parlamentu, v salónu "de los pasos perdidos".

Velik del svojega časa posveča poučevanju umetnosti kot docentka na raznih šolah in ateljejih.

Slike, vsa olja, ki jih imamo pred sabo, bi porazdelila v tri skupine. V prvo spada predvsem ekspresionistična slika z naslovom Nadpis. Druga skupina olj nam prikazuje zelo zadeto in harmonično kompozicijo barv predvsem v tihožitjih.

To so barvne palete, ki razodevajo uravnovešene med vročimi in hladnimi barvami. Tretja skupina slik, ki zaradi števila in tematike ta večer predvsem izpadajo, so pa tiste oljne slike, na katerih je neposredni objekt kolo.

Barve igrajo na teh platnih na splošno sekundarno vlogo, ne tako ozadja, ki se nam odpirajo v različnih projekcijah. Objekt inspiracije je daleč od katerekoli abstrakcije; na teh stvaritvah je izrazit poudarek na formi - črtah. Predmet -kolo sam na sebi je le nakazan ...in se neizmerno podaljšuje v okolju in ozadju. Ki je podaljšanje v to, kar je neizrečenega,

slutenega, zamolčanega, skrivnostnega, zamegljenega, zakulisnega, neznanega v osebnem in družbenem življenju.

Ali se je vzpostavila ona skrivnostna nit med slikarko, sliko in opazovalcem? Na to vprašanje si bo odgovoril vsak sam ob opazovanju in ocenjevanju teh stvaritev.

Nato si je številna publika, ki jo zanima nova umetnica in njeno delo, ogledala razstavljene slike, ki so pritegnile njeno pozornost. Veseli smo, da smo tako prikazali novo slovensko umetnico, sicer rojeno v Argentini, ki nadaljuje slikarsko tradicijo med nami.

4. kulturni večer: Koncert duhovne glasbe, kjer so nastopili Bernarda Fink-Inzko, Veronika Fink-Menvielle ter Marko Fink, ob spremljavi Ivana Vombergarja, v petek 9. avgusta v cerkvi Marije Pomagaj v Slovenski hiši. Brez dvoma je bil to višek letošnje kulturne revije.

Strokovno poročilo je napisal dr. Edo Škulj (objavila Sv. Sl.); oceno je povzel v misli, da je bil koncert na evropski ravni.

Cerkev je bila zasedena do zadnjega koticčka, navdušenje se je stopnjevalo ob vsaki pesmi. Posebno lepo sta izzvenela dueta sester Fink (enega od teh sta ponovili). Izrazov priznanja kar ni hotelo biti konca. Nepozaben večer!

5. kulturni večer: Veselka Šorli-Puc: Vitraj - umetnost barvnih oken (z diapozitivi) v petek 13. septembra. Spet razveseljivo dobro obiskano predavanje. Ga. Veselka nas je očarala s svojim estetskim talentom, tako za oblikovanje besedil, kot barvnih oken. Predvajala je vrsto svojih stvaritev, večina v sakralnih objektih v Sloveniji, nekaj tudi v Kanadi. V njenih vitrajih prevladujejo stilizirani rastlinski motivi, tako, da učinkujejo kot pesem brstenju, rasti, cvetenju in seveda kot himna Stvarniku življenja in svetlobe.

6. kulturni večer: Prof. Matjaž Puc o Strategiji vračanja v Slovenijo. (petek 20. septembra). Izraz "strategija vračanja" je marsikoga zavedel v zmotno pričakovanje po konkretnih nasvetih odn. možnostih za vrnitev. Pa je bilo predavanje zamišljeno bolj splošno in bolj odmaknjeno. V resnici avtor ni govoril o možnostih vrnitve ampak o vračanju; le-to pa je lahko miselno, domišljjsko, hrepenenjsko, torej duhovno, ne da bi prišlo tudi do fizične vrnitve. Duhovno vračanje izseljencev je skoro neizogibno, fizična vrnitev, po toliko letih, je bolj problematična. Saj smo, kot je rekel Puc, podobni na nek način endemitu, dvoživki človeški ribici (proteus anguinus). Zanimiva in vsebinsko bogata prispevka, ki kar sili k razmišljanju. Kako je s tem endemitizmom, tudi to izvemo v Pucovem besedilu, ki vsekakor zasluži objavo.

7. kulturni večer: 19. oktobra: dr. Tone Prešern, Komunikativnost argentinske rock glasbe, s podnaslovom: antropološka fenomenologija glasbenega udeleževanja. Dr. Tone Prešern je v predavanju podal povzetek svoje doktorske teze, ki jo je letos branil na Gregoriani. Samoumevno je, da je vključil za osvetlitev svojih dognanj vrsto glasbenih vložkov, a presenetil nas je kot zelo dober pevec in kitarist. Tako je predavanje zadobilo čisto mladostniško dimaniko, v skladu s temo ki jo je obravnaval. K temu jo pripomoglo tudi projektiranje sinoptikov in izvlečkov vsebine.

V čem obstoja Prešernova teza? Sam jo je takole strnil v pogovoru s Ivanom Vombergarjem: "Kaj je argentinski rock od svojih začetkov do leta 1983, predvsem kako, zakaj in kaj sporoča. Pokaže se nam kot ogledalo mladih in kot okno v svet mladinske kulture po velikih mestih... Zanimalo me je bolje spoznati mlade, njihove simbole, rituale in načine medsebojne komunikacije. (...) Rock pa ni samo glasba, je tudi teater, ples, način masivnega obveščanja. AR z vsemi lokalnimi primesmi tvori fenomen z lastno osebnostjo, ki je raznolika, težavna, dvoumna in raznovrstna." (SS 17/10/96)

Kulturna kronika

Z veseljem moremo ugotoviti, da je bila kulturna dejavnost naše skupnosti v osrednjih mesecih "96 pestra, bogata in kvalitetna. Naj navedem vsaj nekaj prireditev, v glavnem tiste, katerim sem mogel prisostvovati.

• Za peto obletnico osamosvojitve Slovenije je SPD Triglav priredilo sledeči kulturni program:

- Fotografsko razstavo Marka Modica v Teatro G. San Martín
- Razstavo razglednic Maksima Gasparija v Triglavu
- Glasbeni nastop Marjana Marinška v Triglavu in v Bernalu

Osebo sem mogel oceniti predstavi Primorskega Dramskega Gledališča Nova Gorica v nedeljo 23. junija v Triglavu. Predvajali so Malega Princa (A. de Saint Exupéry) ter Veselje do življenja (Aldo Nikolaj), monodrama, ki jo je podala Mira Lampe-Vujičič z izrednim igralskim talentom.

Le to mi je bilo žal, da je tim. povojna skupnost zamudila odlični predstavi, ki sta vsebinsko in igralsko povsem odgovarjali naši publikii, ker razen po "Okencu", o gostovanju ni bila obveščena.

• Koncert domoljubnih pesmi je priredil Gallus v Slovenski hiši 22. junija. Ob melodijah, ki našemu občinstvu najbolj prijajo, smo prebili čudovit večer. Marsikomu se je domoljubje prelilo v domotožje. Da, še vedno!

• Jubilejni koncert za svojo 25-letnico je izvedel MPZ iz San Justo v Slovenski hiši 13. julija. Za to slavje so naštevali zelo pester program in ga odlično izvedli. Izdali so tudi lično brošuro - in na koncu vse navzoče pogostili. Koncert je nadrobno (in pohvalno) komentiral Luka Debevec v Svobodni Sloveniji. Sam bi dodal le tole. Na nek način je večer pomenil "consagración", (počastitev?) dveh mladih in nadebudnih glasbenikov: Andrejke Selan Vombergar kot zborovodkinje - in Ivana Vombergarja kot spremljevalca in (tudi) skladatelja. Tako je odločilo občinstvo v svojem navdušenju. Izraze priznanja in zahvale je pa seveda žel ustanovitelj zboru, Andrej Selan.

Sanhuščani so slavnostni koncert ponovili na dan pomladi na domačem odru, tokrat ob spremljavi komornega orkestra.

• Slovenska vas v Lanusu je za svojo letošnjo obletnico (28/7) postavila na oder Cankarjevega Kurenta v priredbi Beline. Mladinska gledališka skupina je nastopila v režiji Mirjam Goljevšček, glavno vlogo pa je zelo dobro odigral Martin Sušnik. To starslovensko pripovedko bodo ponovili v Slovenski hiši letos 9. novembra na povabilo in v okviru SKA.

• Kot že vrsto let sta tudi letos SDO-SFZ organizirali 27. Pevsko glasbeni večer (17/8 v Slov. hiši). O festivalu je v SS navdušeno poročal Vir.

• Omembe vredno je tudi praznovanje 45. obletnice Balantičeve šole (San Justo 24/8/96). Odrski prikaz je bil dokaz, da je šolsko in drugo prosvetno delo obrodilo dobre sadove. Tako recitacije - od najmlajših šolarčkov do "absolventov" - kot petje Mladinskega zboru, vse je sad vztrajnega dela učiteljic, režiserja, pevovodje. Scenograf je izdelal zelo lep pesnikov torso. Tako je Balantič -zavetnik- dal okvir slavju, v besedi kot v podobi. Mladinski zbor je bil spet odliččen, zadel je v živo. Kot igraje posreduje bistvena sporočila, ki kar neposredno potrkajo na najbolj

ubrane strune človeškega srca. Vse po geslu: "Goreti hočem, sebi, novim dnevom."

V nedeljo 13. oktobra je Naš dom San Justo praznoval svojo 40-letnico; proslavil jo je nadvse slovesno, saj je poleg domačih kulturnih registrov - ki niso majhni - imel v gostih brate Smrtnik in trio Korenika s Koroške. Velika dvorana nabito polna; veselo razpoloženje bratskega srečanja s koroškimi brati: močan utrip slovenstva! SS je nadolgo poročala o slavju: TD v besedi, Marko Vombergar v sliki.

• Povrnimo se malo nazaj. Slovenski dan smo letos praznovali v Slomškovem domu 15. septembra. V glavnem je bil posvečen naši pesmi. Sodelovale so že znane mladinske skupine, pa še Gallus v dveh nastopih: mešani in moški zbor. V dvorani ni bilo prostora za vse.

• Doživetje zase je bil koncert koroških gostov: bratov Smrtnik in tria Korenika (sobota 5. oktobra v Slovenski hiši). Večer je bil skrbno pripravljen. Izstopala je scenografija: v zlatem okviru, ki je objemal cel oder - koroška pokrajina z Gospo Sveto, na vrhu pa besedilo! Nmač čez izaro... V tem okviru so se predstavila Korošci, zavber fantje in odlični pevci. Bratovski glasovi se silno lepo ujamejo: v barvi, v izrazu, v preciznosti; niso zastoj sorodni glasovi. Imajo izreden muzikaličen čut, njihove pesmi so izraz mehke koroške duše: malo sanjave, malo nostalgicne, a tudi vesele in vedre. Ko je potem zaigral instrumentalni trio, so nas kar pete srbele; znajo biti razigrani. Za nameček so nam posredovali tudi koroško besedo v recitacijah njihovih pesnikov, z napovedovalko pa, kako bi rekel, odposlanko sanjske Koroške, tiste, ki jo nosimo v srcu kot zibelko slovenstva. Vsa milina in mehkoča dežele sta zajeti v njenih potezah; v njenem glasu in naglasu so prisotne Rož, Podjuna, Zila in še Miklova Zala.

Zakaj ta pregled? zakaj toliko naštevanja?

Gotovo je za tem občudovanje nad dinamiko naše skupnosti. Posebno se je razživela v glasbeni dejavnosti. Seveda, nisem pa bil navzoč na mladinskih dnevih: tam bi videl, poleg športa, tudi druge izraze naših izročil, kot narodni plesi ipd.

Naj mi oprostijo mladinci, naj mi oprostijo Zveza mater in žena. Istotako oddaljenejši domovi (za "južnega brata" - zona sur). Nemogoče je biti povsod. A koder sem hodil, kjer sem bil, povsod sem se obogatil.

Vir

Spremembe v odboru SKA

S smrtjo Franceta Papeža - in zdaj še Toneta Brulca - je nastala huda vrzel v naših vrstah. Vodstvo literarnega odseka prevzameta Tine Debeljak in Vinko Rode. Glavno uredništvo Meddobja pade na Vinka Rodeta, vsi odborniki pa se obvezujejo, da mu bodo v pomoč. Predstavnik za Evropo ostane Lev Detela.

Iz osebnih razlogov je odstopil od vodstva likovnega odseka Ivan Bukovec. Njegovo mesto prevzameta, ex aequo, Andreja Dolinar in Milan Volovšek.

Odstopil je tudi vodja družbenega odseka g. Avgust Horvat. Na njegovo mesto je bila povabljenega dr. Katica Cukjati. Vodstvo je sprejela, v pomoč pa ji bo Andrejka Papež.

Odbor SKA se zahvaljuje Ivanu Bukovcu in Avgustu Horvatu za dolgoletno sodelovanje, za nešteto "presejanih" ur, za ideje, za načrte, za zvestobo našemu poslanstvu. Bukovcu za organizacijo in pripravo vsakoletnih likovnih razstav; Horvatu za številne prispevke za naše publikacije, eseje, študije, poročila; za dopisovanje z našimi sodelavci po svetu. Obema se še za naprej priporočamo.

Rado L. Lenček: Izbrane razprave in eseji

Kot da bi bilo včeraj, se mi zdi, ko sem dobil v roke razkošno opremljen *Festschrift to Honor Rado L. Lenček*, ki so mu ga pred desetletjem posvetili ameriški slavisti in slovenisti, prav tako njegovi učenci, prijatelji in strokovni sodelavci iz Evrope za njegovo 65. letnico plodnega dela v znak hvaležnosti in priznanja. Deset let zatem je za 75. letnico življenja izšla pri Slovenski matici knjiga *Izbrane razprave in eseji*

istega avtorja, ki se je medtem že upokojil, vendar samo simbolično: Tudi on si je vzel za življensko geslo Gregorčiča, "Ne kar veleva mu stan, kar more, to mož je dolžan storiti!" In Lenček more! Da more, je dokaz prav pričujoča knjiga. V bodoče pričakujemo od njega še marsikaj.

Kar mora vsakemu pasti v oči, je njegovo veliko spoštovanje do jezikoslovca Jerneja Kopitarja. Najbrž je senca Prešernovih Poezij zasenčila slavo tega našega velikega učenjaka, da je ostal nezasluženo na mestu, kamor ga je postavila moralistična želja njegovih sodobnikov, kljub temu, da se je družil z vodilnimi slavisti svojega časa. Ne gre za slepo oboževanje. Lenček pokaže na njegove človeške napake in na one druge, ki jih je imel v svojih nazorih. To se je videlo že ob 100. letnici smrti, ko je pisal o njegovi korespondenci, ki je tako obilna, kakor malokaterega ustvarjalca. Skoraj bi lahko rekli, da mu je on dal pred svetom pravo mesto, saj v domovini so že prej prišli do tega. Lep del zbornika obravnava prav Kopitarja.

Avtor piše v zgoščenem slogu: tu kratka opomba, ki bi razčlenjena dala celo razpravo, dve tri znanstvene trditve v enem samem stavku, tu izkoplje nepoznano pismo bralca Jerneja Kopitarja ameriškemu dopisniku ali časopisu, ki še po več kot sto letih hranijo vso svojo pomembnost.

Razen v strogo znanstvenih razpravah o jeziku se Lenček kolikor le more izogiblje tujkam. Uporablja jih kjer jih že mora, vendar se spravi tudi na stvarjenje novih besed, posebno če njegovo budno oko opazi v tujih literarnih zgodovinah ali v novih tokovih vede nov, še ne poslovenjen ali nepoznan izraz. Najbolj čudno se nam to zdi, če primerjamo njegove kratke izraze z dr. Jožetom Toporiščem: povednejši so, krajši so.

Kdo se je bavil s slovenščino tako doma kot na tujem izvemo iz obširnega imenskega kazala, toda če pogledamo po imenih, pridemo do zaključka, da slovenski avtorji ne dosežejo deset od sto, vsi drugi so tujci, za njih smo bili bolj zanimivi.

Prof. Lenček objavlja v vodilnih ameriških publikacijah; v nekatere piše samo občasno razprave, pri nekaterih je stalni sodelavec, pri drugih je bil soustanovitelj. Istočasno, ko je deloval na Columbijski univerzi, se je udeleževal tudi znanstvenih simpozijev in kongresov slavistov Amerike in Evrope. Tako ga dobimo l. 1968 v Pragi, l. 1973 v Varšavi, l. 1978 v Zagrebu in Ljubljani, l. 1983 v Kijevu, l. 1988 v Sofiji, l. 1993 v Bratislavi. Že danes lahko rečemo, da

je ena najpomembnejših oseb, ki je največ pripomogla k razvoju slovenistike kot samostojne vede v ZDA.

Tako veliko delo seveda ni moglo ostati brez priznanja: prof. Lenček je član Ameriškega sveta znanstvenih ustanov, sodeluje pri Fullbrightovih programih, pri Mednarodnem svetu za raziskovanje in zamenjavo, je član že od začetka Slovenske kulturne akcije, član ameriške Fullbrightove ustanove, redni član Newyorške Akademije Znanosti, častni član slavističnega društva Slovenije, zunanji dopisni član Slovenske Akademije Znanosti in Umetnosti, odlikovanec Ameriškega združenja učiteljev slovanskih vzhodnoevropskih jezikov, prejemnik častnega priznanja Ambasador Republike Slovenije v znanosti, katerega mu je Ministrstvo za znanost in tehnologijo podelilo za "raziskovalne dosežke, s katerimi je prispeval k povečanju mednarodne uveljavitve Republike Slovenije v svetu."

Prijatelji, učenci in sodelavci so mu v čast za 65. letnico pripravili razkošen jubilejni zbornik "Lubi Slovenci" z bibliografijo njegovih publikacij do l. 1986; iz pričujočega pa izvemo, da ima še velike načrte in da vsa ta leta ni miroval; k omenjeni bibliografiji bi bilo treba še dodati kopico del v slovenščini in angleščini. K omenjenemu zborniku mu lahko samo čestitamo z željo, da bi še dolgo in plodovito deloval na polju slavistike in slovenistike.

Zbornik pa potrjuje še eno staro resnico: Jabolko ne pade daleč od drevesa! Profesorji Rajko Nahtigal, Fran Ramovš, France Kidrič bi bili ponosni na seme, ki so ga posadili v domovini, dalo pa je tak obilen sad v tujini.

Tone Podgorc (10. VII. 1996.)

France Papež (1924-1996)

Pesniško pričevanje izkušane in izgnanstvu

S smrtjo pesnika, esejista, dramatika, prevajalca in dolgoletnega glavnega urednika kulturne revije Meddobje Franceta Papeža 1. maja letos v Buenos Airesu so se vrste zdomskih ustvarjalcev v Argentini še bolj razredčile.

Leta 1924 v Kotu pri Semiču rojeni France Papež je sodeloval od ustanovitve Slovenske kulturne akcije pri publikacijah te ustanove, pri kateri se je izoblikoval v enega njenih poglavitnih ustvarjalnih faktorjev. V svoji za tedanje slovenske razmere kozmopolitsko in univerzalno zasnovani pesniški zbirki *Osnovno govorjenje* (SKA, Buenos Aires 1957) je bivanjski položaj slovenskega zdomca soočil s razsežnostmi zgodovinskih dogodkov v sedanjosti in prihodnosti. Odskočna deska *Papeževe* večploskovne lirike je pesnikova osebna zgodovinska izkušnja: vojna z ranami in udarci, samota in pregnanstvo. Vendar pesnik iz svojih doživetij (tudi kot domobranec) ne izvaja trdih in dogmatičnih ideoloških maščevanj, temveč išče za sebe in svoje bližnje možni bivanjski položaj v (iz)vrženosti v

Dr. Mirko Gogala kritično spremlja slovensko skupnost v Argentini od njegovih začetkov. Sad njegovih razmišljanj je knjiga:

"Usoda izseljencev",

ki bo v kratkem izšla pri naši založbi. Dr. Alojzij Kukovica ji je napisal spremno besedo, predstavil pa jo bo v sklopu kulturnih večerov SKA - še letos.

novi svet tam onkraj velikih morij. Razsežnosti današnje človeške usode zna istočasno povezati s humanističnim antičnim izročilom, s svetom starodavne Kartagine ali Troje in junakov Eneja, Didone in drugih.

Papeževa poezijo utemeljujejo elegični tok pesniške pripovedi, izbran in izbrušen jezik, filozofska "dognanost" literarnega proizvoda, izrazit, a vseeno umirjeni ritem, ki pa ne zakrije metaforike s podobami nevarnih razpok in grozot svetá. Večinoma so to dolge pesmi. Če intenzivnost njihovega sporočila popusti, se pojavijo nekoliko utrujajoče retardacije, ponavljanja, monotoni krogi besed, ki tu in tam siromašijo formalno ali vsebinsko stran pesniškega sporočila.

Iz univerzalizmov duhovnega izročila in svetovljanstva velikega svetá se pesnik vedno znova ozira nazaj v preteklost in k svojemu bivanjskemu izvoru v prvi domovini. V pesmi *Tri fare* živo prikaže slovenske ljudi v njihovi domači ruralni pokrajini, bogati in prekipevajoči od komunikacij, sredi ontološko pomembnih zvez med glavnimi točkami prostora, med ljudmi in med skupinami in stvarmi. Stara "arhetipična" slovenska pokrajina (bele hiše, bele vasi, bele rute, borno življenje in od sonca ter vetra ožgani ljudje) se pojavi kot spomin sredi nove stvarnosti v tujini. V mislih se pesnik mora vračati v domače kraje, saj šele ob tem duhovnem vračanju dozori spoznanje o tvorni preteklosti in se na obzorju zasveti upanja polna bodočnost:

*Vse to ladjeve je usmerjeno proti domu,
kjer je les za nove jambore,
staro imetje
in ljubezen.
(iz pesmi Odisej)*

Tudi v drugi pesniški zbirki *Dva svetova* (Slovenska kulturna akcija, Buenos Aires, 1985) se srečamo z vsemi osnovnimi temami in izhodišči, ki smo jih spoznali že v *Osnovnem govorjenju*. *Papeževa* poezija se uresničuje v napetostnem razmerju med izgubljeno domovino in zdomstvom, na meji dveh svetov. (Pesnik je obe zbirki tudi opremil in dopolnilno ilustriral.)

Do posebno intenzivne izpovedi se je avtor povzpel v nekaterih dramskih tekstih, predvsem v poetični drami *Gozd*, ki jo je prvič objavil leta 1970 v reviji *Meddobje*.

Tudi tu je uporabil svoj preizkušeni poetični prijem, ki zna povezati preteklo in sedanje v stalno prisotno in aktualno nadčasovnost. Ulikses (Odisej), večni popotnik, žrtev tragičnih zgodovinskih peripetij, pripoveduje v pevnih, prostih verzih in v svobodnem ritmu (kar je značilno tudi za tekste obeh pesniških zbirk) o strašni smrti Gozda (namreč o umoru nedolžnih žrtev, ki so jih posekali zarotniki). V tem tragičnem motivu se skriva ostra obsodba nasilja in vsakršne vojne: vietnamske, predvsem seveda tudi druge svetovne vojne, v kateri je na obeh straneh padlo toliko Slovencev. *Papežev* Ulikses se razrašča v klasičnega, a istočasno modernega brezdomca. To poetično dramo bi mogli uvrstiti k psevdohistoričnim, simboličnim odrskim pristopom k aktualnim, žgočim družbenim in političnim problemom. Zanimivo je, da je avtor v prvotni obliki v dramo vključil še več oseb, znanih iz svetovne literature: don Kihota, Kasandro, Didono, Kirko, a tudi našo slovensko Lepo Vido. Na drugi strani nastopijo Zarotniki, temna sila sveta, ki uničuje rast. Prav tako je - kot v kaki staroantični grški obredni drami - važna vloga dodeljena zboru. Ta ima

vlogo razjasnjevalca, razsojevalca in utemeljevalca dogajanja.

Papež de dejanje te igre v dveh delih postavil v dvojni - dvorezni - čas, v antični čas po razdejanju Troje, na drugi strani v naš čas po drugi svetovni vojni.

V okvir poetičnih dram sodita še dve *Papeževi* deli, dramski prikaz v štirih dejanjih *Svetinja* in bralna igra *Agustina*. Prvi tekst je razpet na dogajanje v maju 1945 pri Grahovem, ko okoličani pokopljejo nekaj žrtev boja, in na čas petinštideset let pozneje v hiši Ane Zablatnik v buenosaireskem zdomstvu. Tudi v *Agustini* je, kot v *Svetinji*, v ospredju zdomska skrb za očuvanje slovenskih vrednot, bolj ali manj značilno povezanih in navezanih na katoliško emigracijsko izročilo, pa tudi travmatologijo druge svetovne vojne. Leta 1995 je *Papež* vse tri omenjene drame v predelani obliki objavil v prvi dvojni številki *Meddobja*, posebej pa še 25 izvodov v separadni bibliofilski knjižni obliki.

(Naj tu omenim, da si je zelo želel in tudi prizadeval, kot je sporočil v zasebnem pismu avtorju tega zapisa, da bi te tri drame izšle v knjižni obliki pri mariborski založbi Obzorja. Bil je razočaran, ker do objave ni prišlo.)

Več sreče je imel leta 1977 z zbirko esejističnih razmišljanj *Zapiski iz zdomstva*, v katerih filozofsko in literarno razmišlja tudi o lastni usodi v obliki različnih koncentričnih krogov, ki ponazorujejo bivanjski preliv od tragedije domobranstva preko oceana v posebno dorečenost slovenskega umetniškega oblikovanja pri argentinski *Slovenski kulturni akciji*.

V ta razmišljanja je vedno znova poleg avtentičnih spominskih zapisov vključil spoznanja o literaturi, zgodovini, filozofiji in politiki. Leta 1992 so knjigo ponatisnili v založništvu *Nove revije* v Ljubljani.

V *Meddobju* je *Papež* objavil vrsto tehtnih esejev, ki se nanašajo tudi na njegovo prevajanje pomembnih del moderne svetovne književnosti (*T. S. Eliot, Neruda, Hölderlin, P. Valéry*). V eseju *T. S. Eliot in "nerazumljivo" pesništvo* je ob Eliotovem literarnem problemu odgovoril v nekem smislu tudi na probleme, ki jih zastavlja njegova lastna poezija. Med drugim pravi: "Nekatere dobe, kamor moremo prišteti tudi sedanjo, ... naravnost zahtevajo "težko", korenito govorjenje, ki mora biti, če je pristno, izraz človekovega hotenja, doseči resnico in se spet približati jasnosti, dognanosti in stvarnosti: Človekov položaj v svetu je v takih dobah težak in nejasen, podoba svetá se mu izpremeni in odtuji, zavest bitja in nebitja privede do zresnitve in do notranjega nemira. Pesnikovo in sploh umetnikovo doživljanje in govorjenje je težko in polno; ne zahteva širokega kroga občinstva, ampak ožji krog poznavalcev in ljubiteljev - ne toliko obširno, ampak globljo komunikacijo."

Zdi se, da je avtor v teh mislih predstavil svojo lastno literarno usodo. Literaturi je ostal do smrti intenzivno zvest tudi kot vztrajni urednik *Meddobja* vse od leta 1970. Kot da je slutil svojo smrt, je v zadnjih letnikih te zdomske književne revije natisnil več esejev, spominskih zapisov in razmišljanj o dolgih desetletjih slovenskega kulturnega dela v Južni Ameriki.

Lev Detela (Delo, 20 junija 1996)

V A B L J E N I

Slovenska kulturna akcija vabi: vse kulturno čuteče, v umetnost ali znanost usmerjene rojake, predvsem mlajše, da se ji približajo in povedo svoje mnenje, svoje težnje in probleme v iskanju možnosti za uveljavitev v kulturnem ustvarjanju.

Marijan Eiletz (Tel.: 662-1623),

Vinko Rode (Tel.: 242-8061),

Andrejka Papež - referentka za mladino (Tel.: 766-3529)

OPRAVIČILO

V prejšnjem Glasu SKA (XLIII, 1996 1-4) pod zaglavjem Knjige poročamo o knjigi Rude Jurčeca "Blaženost in bridkost zapisanih besed". Žal smo spregledali nekaj tiskovnih napak, a najhujše je, da je izpadel podpis dopisnika. Ta je urednik omenjene knjige, prof. Alojzij Geržinič.

CORREO ARGENTINO	TARIFA REDUCIDA CONCESION 232
V SAC. & COR. CENTRAL	R. P. 1 201682

GLAS je glasilo Slovenske kulturne akcije. GLAS es proplead de la Acción Cultural Eslovana. Ramón L. Falcón 4158, (1407) Buenos Aires, Argentina. Urejuje ga tajništvo (Vinko Rode, Tine Debeljak, Milena Ahčin). Director: el secretario (Vinko Rode). Tisk / Impreso en: Editorial Bárbara del Centro Misional Bárbara, Colón 2544, (1826) Remedios de Escalada, Buenos Aires, Argentina. Izhajanje GLASA SKA denarno podpira Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije. Vsa nakazila na ime in naslov: Alojzij Rezell, Ramón L. Falcón 4158, (1407) Buenos Aires, Argentina.